## Ўзбекистон Республикаси номидан Хал қилув қарори

Зафаробод тумани

2024 йил 17 сентябрь

Жиззах туманлараро иктисодий суди судьяси Н.С.Джураевнинг раислигида, судья ёрдамчиси Ж.Маматовнинг котиблигида, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят бошкармасининг даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ манфаатида жавобгар "Зафаробод бошоғи" фермер хўжалигига нисбатан берган даъво аризаси бўйича ишни Зафаробод туман Солик инспекцияси биносида, сайёр суд мажлиси мухокамасида, даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ вакили А.Мирзаев (2024 йил 6 февралдаги №7-сонли ишончнома асосида) ва Х.Абдуваитов (2024 йил 10 майдаги №128-сонли ишончнома асосида) иштирокида, жавобгар "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалиги вакили иштирокисиз, кўриб чикиб, куйидагиларни-

## АНИКЛАДИ:

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят бошқармаси (кейинги матнларда Палата) "Жиззах Кентекс" МЧЖ манфаатида Жиззах туманлараро иқтисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгар "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалигидан 837.637.807 сўм асосий қарз ва 55.651.149 сўм жарима ундиришни сўраган.

Даъво аризасида "Жиззах Кентекс" МЧЖ (кейинги матнларда даъвогар) ва "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалиги (матнда кейинги ўринларда жавобгар) ўртасида 2023 йил 18 январда №1-сонли "Пахта ҳом-ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда ҳарид қилиш" бўйича фючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартномага мувофик даъвогар томонидан шартнома шартлари тўлик бажарилиб, жавобгарга хисобварак-фактура оркали пахта хом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотлар етказиб берилган.

Жавобгар ушбу махсулотлар учун тегишли маблағларни тўлаб бермаганлиги кўрсатилиб, жавобгар 837.637.807 сўм асосий қарзни ундиришни ҳамда шартноманинг 5.2-бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва миқдорда маҳсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган маҳсулот қийматининг 20% миқдорида жарима тўлаши қайд этилган. Жарима ҳарид нархига белгиланган устамалар тўланиши ҳисобга олинмаган ҳолда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) маҳсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чиқиб ҳисобланади, бундан ташқари, зарарнинг маҳсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилганлиги сабабли, 837.637.807 сўм асосий қарз ва кам топширилган маҳсулот учун 20% жарима яъни 55.651.149 сўм жарима ундириш сўралган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили ўз кўрсатмасида, даъво талабини қўллаб-қувватлаб, даъво аризани қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда ажрим орқали хабардор қилинган жавобгар суд мажлисида вакил иштирокини таъминлашмади.

Суд Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 127-129, 170-моддаларига асосан мазкур иқтисодий ишни жавобгар вакили иштирокисиз кўриб чикишни лозим деб топди.

Суд, даъвогар вакилининиг кўрсатмаларини тинглаб, ишдаги хужжатларга хукукий бахо берган холда, куйидаги асосларга кўра, даъвони кисман каноатлантиришни лозим топди.

Ишдаги хужжатлардан ва суд жараёнида аникланган холатлардан маълум бўлишича, "Жиззах Кентекс" МЧЖ ("Ҳаридор") ва "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалиги ("Хўжалик") ўртасида 2023 йил 18 январда №1-сонли "Пахта хом-ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда ҳарид қилиш" бўйича фючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартноманинг 1.1.-бандига асосан, "Харидор" "Хўжалик"га пахта ҳомашёсини етиштириш учун зарур бўлган маҳсулотларни топшириш мажбуриятини, "Хўжалик" эса "Ҳаридор"га ушбу шартномада белгиланган пахта ҳом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган маҳсулотлар ҳақини тўлаш мажбуриятини олган.

Бирок, даъвогар томонидан шартнома бўйича шартлари бажарилган бўлса-да, жавобгар томонидан шартнома шартлари тўлик бажарилмаган ва қабул қилиб олинган пахта ҳом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган маҳсулотлар учун тўловни тўлик тўлаб бермаслиги оқибатида, якуний ҳисоб-китоб бўйича даъвогар олдида 837.637.807 сўм қарздор бўлиб қолган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади)нинг 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонун хужжатлари талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса — иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

ФКнинг 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган тақдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

ФКнинг 466-моддасига кўра, қишлоқ хўжалиги махсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги махсулотини тайёрловчига контрактация шартномасида назарда тутилган миқдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Жавобгар томонидан шартномавий мажбуриятлари лозим даражада бажарилмаганлиги факти ишдаги мавжуд хужжатлар билан тасдиғини топади.

Даъвогар томонидан такдим килинган бир тарафлама таккослаш далолатномадан кўринишича, 837.637.807 сўм асосий карздорликда 9.574.978 сўм банк фоизи кўрсатилган бўлиб, мазкур сумма асоссиз хисобланади.

Чунки, контрактация шартномасининг 2.2-банди кичик "к" бандига кўра, "хўжалик" (жавобгар) харидор томонидан қишлоқ хўжалигини Давлат томонидан қуллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари хисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича хисобланган банк фоизларини якуний хисоб-китобидан тўлаб беради" ҳамда шартноманинг 2.3-банди кичик "ж" бандига кўра, "харидор" (даъвогар) хўжаликка (жавобгарга) қишлоқ хўжалигини Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича ҳисобланган банк фоизларини якуний ҳисоб-китобларда ушлаб қолади" деган мазмундаги бандлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг йиғим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-2-сонли қарори ва Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 11 мартдаги 130-сонли қарори талабларига зиддир.

Мазкур холатда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг ёиғим-терим харажатларини

молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-2-сонли қарорида кредит фоизларини фермер хўжалиги тўлаб бериши лозимлиги кўрсатилмаган ва фермер хўжалиги кредит фоизларини тўлаб бериш мажбурияти юклатилмаган.

Қолаверса, тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномаси бандларида банк фоизларини тўлаб берилишига келишилган бўлса-да, ушбу банк фоизлари қандай кредит шартномаси ёки бошқа қонунчилик хужжати асосида ундирилиши лозимлиги асослари ва банк фоиз суммасининг аниқ бир қиймати кўрсатилмаган.

Мазкур ҳолатда суд, тарафлар ўртасида пахта хом ашёсини харид қилиш бўйича тузилган шартноманинг 2.2-банди кичик "к" банди ва 2.3-банди кичик "ж" бандларини қонунчиликнинг талабларига мувофиқ келмайдиган мазмундаги битим бандлари деб ҳисоблашни лозим топади.

Вахоланки, ФКнинг 116-моддасига кўра, қонунчиликнинг талабларига мувофик келмайдиган мазмундаги битим, шунингдек хукук-тартибот ёки ахлок асосларига атайин қарши мақсадда тузилган битим ўз-ўзидан ҳақиқий эмасдир.

Бундай битимга нисбатан ушбу Кодекс 114-моддасининг <u>иккинчи</u> кисмида назарда тутилган қоидалар қўлланилади.

ФКнинг 114-моддаси биринчи қисмига кўра ҳақиқий бўлмаган битим унинг ҳақиқий эмаслиги билан боғлиқ бўлган оқибатлардан ташқари бошқа юридик оқибатларга олиб келмайди ва у тузилган пайтидан бошлаб ҳақиқий эмасдир.

Шунингдек, ФК 128-моддасига кўра, битимнинг бир қисми ҳақиқий саналмаслиги битимга ҳақиқий саналмаган қисм қушилмаса ҳам у тузилган булар эди, деб тахмин қилиш мумкин булса, унинг бошқа қисмларининг ҳақиқий саналмаслигига сабаб булмайди.

Шу боис, суд тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномасининг ушбу бандларини ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб ҳисоблашни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддаси биринчи қисмига кўра, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Шу сабабли, даъвонинг 828.062.829 сўм (837.637.807 сўм асосий қарздорлик – 9.574.978 сўм банк фоизи = 828.062.829 сўм) асосий қарз ундириш қисмини қаноатлантиришни лозим топди.

Шунингдек даъвогар шартномада белгиланган микдордан кам микдорда пахта топширилганлиги сабабли, 55.651.149 сўм жарима ундиришни сўраган.

ФКнинг 11-моддасида фукаролик хукуклари неустойка ундириш йўли билан химоя килиниши белгиланган.

ФКнинг 261-моддасининг 1-қисмига асосан неустойка жарима ёки пеня шаклида бўлиши белгиланган.

ФКнинг 330-моддаси 1-кисмига кўра, башарти, конунда ёки шартномада бўлмаса, мажбурият бошкача тартиб назарда тутилган лозим даражада неустойка бажарилмаган тақдирда тўлаш зарарни карздорни мажбуриятни асл холида бажаришдан озод килмайди.

Шартноманинг 5.2-бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва микдорда махсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган махсулот кийматининг 20% микдорида жарима тўлаши кайд этилган. Жарима харид нархига белгиланган устамалар тўланиши хисобга олинмаган холда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) махсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чикиб хисобланади, бундан ташкари, зарарнинг махсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилган.

ФКнинг 326-моддасида, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли, бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек, кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиши кераклиги, суд алоҳида ҳолларда карздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш ҳуқуқига эга эканлиги кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фукаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги 2007 йил 15 июндаги 163-сонли қарорининг 4-бандида, ФКнинг 326-моддасига мувофик, суд қарздор томонидан мажбуриятларнинг бажарилиш даражасини, мажбуриятда иштирок этувчи тарафларнинг мулкий аҳволини, шунингдек кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиб, неустойка микдорини камайтиришга ҳақли.

Мазкур ҳолатда суд, карздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, тўланмаган суммага жариманинг мутаносиб миқдорини белгилаб, даъвогарнинг даъво талабидаги 55.651.149 сўм жаримани камайтириб, ушбу жариманинг 5.565.114 сўм қисмини қаноатлантиришни лозим деб ҳисоблайди.

Қайд этилганларга мувофик, суд даъво талабини кисман қаноатлантириб, жавобгар "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига 828.062.829 сўм асосий қарз, 5.565.114 сўм жарима ундиришни, даъвонинг қолган қисмини қаноатлантиришни рад этишни, суд харажатлари масаласини муҳокама қилиб, суд харажатларини тўлиқ жавобгарга юклаб, "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажати ҳамда Республика бюджетига 17.865.779 сўм давлат божи ундиришни лозим топди.

Юқоридагиларга кўра, Ўзбекистон Республикаси Иктисодий процессуал кодексининг 118, 176-179, 180, 186-моддаларига асосланиб суд-,

## КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига 828.062.829 сўм асосий қарз, 5.565.114 сўм жарима ва олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажати ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Жавобгар "Зафаробод бошоғи"" фермер хўжалигидан Республика бюджетига 17.865.779 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қарори қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач қонуний кучга киради.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач ижро варақаси берилсин.

Хал қилув қароридан норози бўлган тарафлар бир ой муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция шикояти (протести биринчи инстанция судининг ҳал ҳилув ҳарори ҳонуний кучга эътиборан олти ой муддат ичида ҳассация шикояти (протести) бе

Судья

Н.С.Джураев